

**BOLALARNI MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI SHAROITIGA
MOSLASHISHINI TA'MINLASH YO'LLARI**

Ro'ziqulova ShaxinabonuUmidjonovna

Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi Buxoro viloyati hududiy boshqarmasining Qorako'l
pedagogika texnikumi maxsus fan o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14888426>

Annotatsiya. Maqolada bolalarning maktabgacha ta'lim tashkilotiga moslashuvi va bu jarayonda yuzaga keladigan psixologik va pedagogik qiyinchiliklar tahlil qilinadi. Moslashuv jarayonini yengillashtirish uchun ota-onalar va pedagoglar o'rtasida hamkorlik, o'yin terapiyasi va innovatsion pedagogik yondashuvlarning ahamiyati ko'rsatilgan. Shuningdek, O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimining rivojlanishi va bolalarni ijtimoiy muhitga muvaffaqiyatli moslashtirish uchun kerakli tavsiyalar taqdim etiladi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, bolalar, moslashuv, psixologik omillar, pedagogika, ota-ona, o'yin terapiyasi, innovatsion yondashuvlar, ijtimoiy moslashuv.

**WAYS TO ENSURING CHILDREN'S ADAPTATION TO THE CONDITIONS OF A
PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATION**

Abstract. The article analyzes the adaptation of children to a preschool educational organization and the psychological and pedagogical difficulties that arise in this process. The importance of cooperation between parents and educators, play therapy and innovative pedagogical approaches to facilitate the adaptation process is shown. Also, the necessary recommendations are provided for the development of the preschool education system in Uzbekistan and the successful adaptation of children to the social environment.

Keywords: preschool education, children, adaptation, psychological factors, pedagogy, parents, play therapy, innovative approaches, social adaptation.

**ПУТИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ АДАПТАЦИИ ДЕТЕЙ К УСЛОВИЯМ ДОШКОЛЬНОЙ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ**

Аннотация. В статье анализируется адаптация детей к дошкольной образовательной организации и психолого-педагогические трудности, возникающие в этом процессе. Подчеркивается важность сотрудничества родителей и педагогов, игровой терапии и инновационных педагогических подходов для облегчения процесса адаптации. Также даны необходимые рекомендации по развитию системы дошкольного образования в Узбекистане и успешной адаптации детей к социальной среде.

Ключевые слова: дошкольное образование, дети, адаптация, психологические факторы, педагогика, родители, игровая терапия, инновационные подходы, социальная адаптация.

Bolalarning maktabgacha ta'lim tashkilotiga (bolalar bog'chasiga) moslashuvi ularning keyingi ta'lim jarayonlariga muvaffaqiyatli qo'shilishi uchun muhim ahamiyatga ega. Maktabgacha yoshdagi bolalar ilk bor oilaviy muhitdan tashqariga, yangi sotsial muhitga kirib borar ekan, ular psixologik va jismoniy jihatdan o'zgarishlarga duch keladilar. Agar moslashuv jarayoni samarali kechsa, bola bog'chada o'zini xotirjam his etadi, tengdoshlar bilan ijtimoiylashadi va ta'lim dasturlarini yaxshi o'zlashtiradi. Shu sababli bolani maktabgacha ta'lim muassasasi sharoitiga moslashtirish masalasi ilmiy-pedagogik va davlat siyosati darajasida dolzarb sanaladi.

O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimi so'nggi yillarda jadal rivojlanmoqda. 2017-yilda maxsus **Maktabgacha ta'lim vazirligi** tashkil etilib, bog'chalarga qamrovni oshirish va ta'lim sifatini yaxshilash bo'yicha davlat siyosati kuchaytirildi. Davlat rahbari Shavkat Mirziyoyev maktabgacha ta'limni rivojlantirishni ustuvor yo'nalish sifatida belgilab, yangi O'zbekiston taraqqiyoti aynan maktabgacha ta'limdan boshlanishini ta'kidlamogda. 2017–2021-yillarga mo'ljallangan maxsus dastur orqali yuzlab yangi bog'chalar qurildi va mavjudlari ta'mirlandi, shuningdek, 5-6 yoshli bolalar uchun 6100 ta qisqa muddatli tayyorlov guruhleri tashkil etilishi rejalashtirildi.

Bog'cha yoshidagi bola uchun uy muhitidan ajralib, notanish tarbiyachilar va ko'plab yangi tengdoshlar orasiga tushishi sezilarli ruhiy stressni keltirib chiqaradi. Ayniqsa 1–3 yosh bolalar **onadan ajralishga juda ta'sirchan** bo'lib, yangi muhit va odamlar ularda qo'rquv hissini uyg'otishi tabiiy. Moslashuv davrida bolalarda **ajralish xavotiri (separation anxiety)** kuzatiladi: bola ota-onasidan ayrilgan paytda tashvishlanadi, yig'laydi, qayta-qayta uyga ketishni so'raydi. Shuningdek, **emosional buzilishlar** ro'y beradi – bolaning kayfiyati tez o'zgaruvchan, injiqlik, agressiya yoki aksincha passivlik ko'rinishlari paydo bo'lishi mumkin. **Moslashuv davomiyligi** har bir bolada turlicha bo'ladi. Pedagogik adabiyotlarda shartli ravishda moslashuvning uch turi ko'rsatiladi: **oson moslashish** – taxminan 10–15 kun ichida bola yangi muhitga ko'nikadi; **o'rtacha moslashish** – 1 oy atrofida; **qiyin (uzoq) moslashish** – 2 oydan 6 oyfgacha yoki undan uzun davom etadi. Bolalarning bog'chaga moslashuvi ko'plab **omillarga bog'liq**. Psixolog olimlar tadqiqotlariga ko'ra, bola temperamenti (fe'l-atvori turi), oiladagi tarbiya uslubi, yoshiga nisbatan

rivojlanish darajasi va sogʻlik holati kabi omillar moslashuv tezligiga taʼsir qiladi. Masalan, uyda juda erka oʻstirilgan yoki faqat kattalar orasida yolgʻiz ulgʻayayotgan bola yangi muhitda boshqalarga moslashishda koʻproq qiyinchilik sezishi mumkin. Bola qancha **kommunikativ va oʻz-oʻziga xizmat qila oladigan** darajada boʻlsa (masalan, qoshiq ushlab ovqatlanishi, hojatga oʻzi chiqa olishi, mustaqil kiyinib-yechina olishi), bogʻcha muhitida shunchalik tez moslashadi.

Bolalarning bogʻchaga moslashuvini yengillashtirish uchun pedagogik va psixologik amaliyotda qoʻllaniladigan qator usullar mavjud. Ulardan eng muhimi – **ota-ona va pedagog hamkorligidir**. Tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, bogʻcha davriga oʻtishda bola uchun eng ogʻriqli lahza bu ota-onadan **ajralish paytidir**. Shu bois, tarbiyachilar va psixologlar ota-onalarga moslashuv davrida toʻgʻri muomala qilish boʻyicha maxsus tavsiyalarni ishlab chiqishgan. **Maktabgacha taʼlim agentligi** mutaxassislarining tavsiyalariga koʻra, ota-ona quyidagilarga eʼtibor berishi kerak: bolani bogʻchaga olib kelganda allaqachon u bilan xayrlashmasdan, “sezdirilmasdan qochib ketmaslik” lozim – bola bu holatda oʻzini tashlab ketilgandek his qilishi va qoʻrquvi ortishi mumkin; aksincha, bolaga xotirjam ohangda xayrlashib, qaytib kelish vaqtini tushuntirish tavsiya etiladi. Moslashuv davrida bolaning uy kun tartibiga dam olish kunlari keskin oʻzgartirishlar kiritmaslik, masalan, “hafta oxiri uyda kech uxlab, kech turaversin” qabilidagi yondashuvlardan saqlanish lozim – bu dushanba kuni bolani yana moslashuvning boshiga qaytarib qoʻyishi mumkin. Bola bogʻchaga endigina qatnay boshlagan birinchi haftalarda iloji boricha uni **qisqa muddatga qoldirib**, soʻng asta-sekin qolish vaqtini uzaytirib borish tavsiya etiladi (masalan, dastlab 2-3 soat, keyin yarim kun, keyin toʻliq kun) – bu usul bolaga ajralishni bosqichma-bosqich oʻrganishga imkon beradi. Agar imkoniyat boʻlsa, moslashuvning ilk kunlarida ota-onadan biri bogʻchada bir muddat bolasi bilan birga boʻlib turishi (masalan, ilk kun 1 soat birga oʻtirish) ham ijobiy samara beradi, chunki bola oʻzini himoyalangan his qiladi va muhitni ota-ona orqali “tekshirib koʻradi”. Koʻplab bogʻchalarda ota-onalarning bunday ishtirokiga ruxsat berilgan, ayniqsa ilk kunlarda tanishuv jarayonida. **Tarbiyachi-pedagoglarning roli** ham juda katta. Bogʻcha tarbiyachisi bolaning yangi muhitdagi “birinchi qoʻllab-quvvatlovchisi”dir. Mutaxassislar fikricha, tarbiyachining **mehribon, samimiy munosabati** bolaning tezroq moslashishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Bola bogʻchaga kelgan ilk kuniyoq tarbiyachi uni iliq kutib olishi, erkalab-quchib dalda berishi, xonani koʻrsatib, boshqa bolalar bilan tanishtirishi kerak. Tarbiyachi bolaning har bir kichik yutugʻiga (masalan, mustaqil rasm chizgani, oʻyinchoqlarni yigʻishtirgani) ragʻbatlantiruvchi soʻz bilan baho berishi, maqtashi lozim – bu orqali bola yangi muhitni ijobiy hissiyotlar bilan bogʻlay boshlaydi. Bolalar bilan bogʻchada

ishlaydigan mutaxassislar moslashuv davrida **o'yin terapiyasi** va boshqa psixologik usullardan ham foydalanadilar. Ilmiy tadqiqotlar natijasida aniqlanishicha, o'yin terapiyasi qo'llangan guruhlarda bolalarning ajralish xavotiri darajasi nazorat guruhiga qaraganda ancha tez pasaygan, tarbiyachi va ota-onalar ham bu usul samaradorligini qayd etishgan. Bolalarni qiziqtiruvchi **rol o'yinlari, musiqali mashg'ulotlar, jismoniy harakatli o'yinlar** orqali bog'cha muhitini jonlantirish ularning stressini kamaytiradi – chunki o'yin orqali bola o'z his-tuyg'ularini chiqaradi, qo'rquv yoki g'amginlikni unutib, faollashadi.

O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimida so'nggi yillarda bir qator innovatsion yondashuvlar joriy etildi. Davlat siyosatining asosiy maqsadlaridan biri – **ta'lim sifatini oshirgan holda qamrovni kengaytirish** bo'ldi. Shu maqsadda an'anaviy bog'chalar bilan bir qatorda **muqobil shakllar** yo'lga qo'yildi. Jumladan, 2019-yildan boshlab chekka hududlarda **“Aqlvoy” mobil bog'chalar** loyihasi amalga oshirildi – maxsus jihozlangan avtobuslar bazasida harakatlanuvchi guruhlar tashkil etilib, bog'cha mavjud bo'lmagan qishloqlarda bolalarga maktabgacha ta'lim xizmati ko'rsatilmoqda. Bunday mobil guruhlar orqali minglab qishloq bolalari birinchi bor tengdoshlar bilan birga ta'lim olish va jamoaga moslashish imkoniga ega bo'ldi. Loyiha bolalar uchun qiziqarli o'yinlar, didaktik materiallar bilan ta'minlangan bo'lib, ota-onalar uchun ham qulay yechim bo'lganligi ta'kidlanadi. Shu tariqa, “Aqlvoy” misolida innovatsiya yordamida bolalarning ijtimoiy moslashuvi geografik cheklovlarsiz ta'minlanmoqda. Bundan tashqari, **oilaviy maktabgacha ta'lim tashkilotlari** kabi yangi model joriy qilindi. Xususiyl sektorini rivojlantirish doirasida, 2018-yildan boshlab uy sharoitida kam quvvatli bog'chalar – oilaviy bog'chalar tashkil etish rag'batlantirildi. Natijada minglab nodavlat bog'chalar ochilib, 2022-yilga kelib nodavlat sektor ulushi 34% ga yetdi (2017-yilda atigi 0,01% edi). Oilaviy bog'chalarda odatda mahalla ichida oz sonli bolalar qatnaydi, muhit oilaviy tarzda tashkil etiladi. Bu ham ko'plab bolalarga moslashishni yengillashtiradigan tanish ijtimoiy muhit yaratdi, zero mahalla ichidagi kichik bog'chaga bola qo'shni bolalar bilan birga boradi, tarbiyachi esa o'sha jamoada yashovchi inson bo'ladi. **Aralash yoshdagi guruhlar** ham tajriba sifatida joriy qilindi – masalan, 3-6 yosh bolalar bir guruhda (turli yosh) ta'lim olishi. Namangan va Xorazm viloyatlarida UNICEF ko'magida tashkil etilgan 20 ta aralash yoshli o'yin guruhlarida 496 nafar bolani qamrab olib, ijobiy natija bergani kuzatildi. Katta va kichik yosh bolalarni birga o'qitish milliy an'anaga ham mos – oilalarda ham aka-uka, opa-singillar birga o'ynab o'sadi, kattalar kichiklarga yordam beradi. Guruhda ham shunday muhit yaratilganda kichiklar tezroq ijtimoiylashadi, kattalarda esa g'amxo'rlik va yetakchilik ko'nikmalari shakllanadi.

Ta'lim mazmuniga zamonaviy yondashuvlar joriy etilmoqda. 2018-yilda ishlab chiqilgan yangi davlat o'quv dasturi **“Ilk qadam”** maktabgacha ta'limning innovatsion kontsepsiyasini nazarda tutadi. Unda bola markazli ta'lim, o'yin orqali o'rgatish, STEAM elementlarini bog'cha yoshidan boshlab tatbiq etish kabi usullar kiritilgan. Xususan, aksariyat bog'chalarda **didaktik o'yinlar, interfaol mashg'ulotlar** ko'paytirilib, an'anaviy ko'proq tarbiyachi gapiradigan darslardan voz kechilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, bolalarning maktabgacha ta'lim tashkiloti sharoitiga moslashuvi murakkab, ammo to'g'ri yondashuvlar bilan yengillashtirish mumkin bo'lgan jarayondir. Bolalarning moslashuvini yaxshilash uchun bir qator tavsiyalarni berish mumkin: **birinchidan**, har bir bog'chaga yangi qabul qilingan bola uchun **individual adaptatsiya rejasi** tuzilsin (unda bola xarakteri va ehtiyojlari hisobga olinib, tarbiyachi va ota-ona kelishilgan choralar ko'rsin). **Ikkinchidan**, tarbiyachilarning psixologik tayyorgarligini oshirish doimiy amalga oshirilsin – moslashuv davrida bolalar bilan ishlash ko'nikmalari har bir pedagogda shakllantirilishi lozim. **Uchinchidan**, ota-onalarni bog'cha boshlanishidan oldin maxsus **moslashuv kurslari yoki maslahatlari** bilan qamrab olish foydali (masalan, bog'cha oldi qisqa seminarlar). **To'rtinchidan**, innovatsion yondashuvlarni (o'yin terapiyasi, aralash yoshli guruhlar, ota-onalar ishtirokini ta'minlash texnologiyalari) yanada keng joriy etish tavsiya etiladi. **Beshinchidan**, maktabgacha ta'lim dasturlariga milliy tarbiya elementlarini singdirishni davom ettirish kerak – bola bog'chada o'zini o'z madaniy muhitining bir qismi sifatida his etsa, begonalik hissi kamayadi va jamoaga tezroq kirishadi.

Yuqoridagi yondashuv va tavsiyalar kompleks qo'llangandagina, bolalar uchun bog'cha ko'z yoshlari va qo'rquv manbai emas, balki quvonchli o'yin va o'rganish maskaniga aylanishi mumkin. Shu tariqa, maktabgacha ta'limga muvaffaqiyatli moslashgan bolalar keyingi ta'lim bosqichlariga ham puxta tayyorlanadi, jismoniy va ruhiy sog'lom bo'lib, jamiyatda o'z o'rnini topishga zamin hozirlaydi.

REFERENCES

1. **O'zbekiston Respublikasi Prezidenti (2016).** “2017–2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida” PQ-2707-son qaror, 29.12.2016, president.uz.
2. **Maktabgacha ta'lim agentligi (2023).** “MTTga moslashuv: ko'z yoshlarni quvonchga tezroq aylantirish uchun tavsiyalar.” *MPE.uz* rasmiy sayti, 15-avgust 2023, mpe.uz.

3. **Hamroyeva M. (2024).** “Farzandingizga bolalar bog‘chasiga moslashishga qanday yordam berish kerak.” *Proza.uz* internet maqolasi, 23-iyul 2024, proza.uz .
4. **Ibragimova O.K. (2024).** *Bolani maktabgacha ta’lim muhitiga moslashtirishning psixologik omillari* (3–4 yoshli bolalar misolida). Ped. fan. bo’yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent, library.ziyonet.uz.
5. **Foti P. (2020).** “Separation stress management and smooth transition in preschool children and parental counseling – theory and research.” *European Journal of Education Studies*, Vol.7(12), oapub.org.
6. **Yilmaz Demirer O., Topan A. (2023).** “Evaluation of the Effect of Play Therapy on Separation Anxiety among Preschool Children: A RCT Study.” *Balıkesir Health Science Journal*, 12(3):667-674, dergipark.org.tr.
7. **Allaberdiev X., Diyorova D. (2023).** “Maktabgacha yoshdagi bolalar hayotida milliy qadriyatlarning o‘rni.” *Xalqaro ilmiy jurnal “Nauchnyy impuls”*, №9(100), qism 3, 1798-1800-betlar